

Світлана ГАЙДУЧЕНКО
*Харківський національний університет міського
господарства ім. О. М. Бекетова*

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ РЕАЛІЗАЦІЄЮ ОСВІТНІХ РЕФОРМ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ

Розкриваються умови й особливості сучасного розвитку суспільства України, які загострюють соціокультурний аспект освітніх реформ. Визначаються перспективні напрями розвитку системного освітнього потенціалу, який впливає на формування соціокультурного рівня інформаційного суспільства, що розвивається майже безконтрольно з боку держави. Сучасною стратегічною метою вітчизняного публічного управління визначається формування місії та стратегії держави, а також ціннісно-нормативного складника організаційної культури в контексті взаємовідносин держави і суспільства.

Ключові слова: глобалізація, інформаційне суспільство, державне управління, масова культура, соціокультурний аспект, освітні реформи, організаційна культура.

Svitlana Haiduchenko. Public administration of educational implementation reforms: socio-cultural aspect

The conditions and peculiarities of modern state of the development of Ukraine, which stress a socio-cultural aspect of its (Ukraine) educational reforms are considered. Promising directions of the development of educational potential in terms of forming socio-cultural information society complying with the requirements of time, which develops and creates its positions in Ukraine constantly and almost uncontrolled by the state, have been determined accordingly. The author determined the forming of the mission and the strategy of the state, as well as value and normative components of organizational culture in the context of interrelations between the state and the society as modern strategic aim of inland public administration.

Key words: globalization, information society, public administration, mass culture, socio-cultural aspect, educational reforms, organizational culture.

Сучасний період життя людства характеризується як перехід від індустріального суспільства до постіндустріального (інформаційного) та нової цивілізації. У цей період з'являються теорії глобалізму та інформаціоналізму, змінюється загальна парадигма управління, теорія організаційних та інформаційних систем. Усе це відтворюється в принципово нових організаційних формах з високим рівнем відкритості, гнучкості, адаптивності, превалюванням інформаційної підсистеми управління над адміністративною. У таких умовах значно загострюються проблеми, пов'язані із соціокультурними аспектами життєдіяльності людей. Саме тому стає зрозумілим, що освітня галузь не може бути осторонь від вирішення цих проблем і має зайняти позицію ключового чинника організаційної культури, а також масової культури як продукту світової культури.

Слід констатувати, що дуже обмежена кількість громадян України має уявлення про особливості сучасного розвитку світу та власної країни, яка тільки наприкінці ХХ ст. стала незалежною. А «для того щоб свобода прижилася, – наголошувала Маргарет Тетчер, – необхідна критична маса людей, які дійсно розуміють, що це таке. Розуміння цього не може прийти в результаті простого читання книг, лише звичай та світогляд роблять свободу стійкою. Іншими словами, спочатку з'являються вільні люди, а вже потім виникає вільний політичний, економічний та соціальний порядок» [7, с. 500] (тут і далі переклад наш. – С. Г.).

Інформаційно-комунікаційні технології й інформаційний простір невпинно та наполегливо трансформують громадянське суспільство України в інформаційне, у тому числі шляхом пропаганди глобальних цінностей. Слід зазначити, що ці цінності

не завжди мають конструктивний характер і провокують процеси стандартизації й уніфікації національних цінностей, які несуть загрозу державності, національності, культурі, релігії, що в результаті конкретизує соціокультурні завдання держави. Вирішення цих завдань до снаги тільки освітній галузі, яка уже інтенсифікувала свої реформи з метою формування інформаційного суспільства.

Освітні реформи в Україні не вивчали тільки ліниві та байдужі громадяни України та світу. Ці реформи спровокували відчутний резонанс серед українських сусідів саме через недостатнє врахування соціокультурних аспектів, точніше кроскультурних особливостей. Про це йшлося в публікаціях таких провідних дослідників, як Т. О. Лукіна, В. Е. Луначек, О. Ф. Мельников та ін. Утім, вони не розглядали вирішення зазначеної проблеми за допомогою системного забезпечення соціокультурного потенціалу суспільства в досить складних сучасних умовах України.

Метою статті є визначення ключових напрямів розвитку організаційної культури в різних галузях людської діяльності, а також масової культури як сучасного джерела розвитку особистості громадянина України за допомогою використання інноваційних технологій освітньої галузі. Такий підхід може забезпечити системне впровадження сучасних соціокультурних норм життєдіяльності людей, які сприятимуть розвитку інформаційного суспільства та ліквідації корупційного підґрунтя у сфері державного управління.

Глобальні виклики сучасності суттєво змінили визначення терміна «масова культура». У контексті досить різкого зростання чисельності населення планети Земля та стрімкого розвитку засобів масової комунікації масова культура стає способом зберігання та передачі інформації, а також ключовим регулятором поведінки людей.

Відомий дослідник Д. Белл визначав масову культуру як «організацію буденної свідомості в інформаційному суспільстві, особливої знакової системи чи особливої мови, яка дозволяє членам інформаційного суспільства досягти взаєморозуміння» [2, с.]. Таке визначення масової культури підтверджує запропоновану нами ідею про вирішальний чинник масової культури – освіту на всіх її рівнях: від дошкільної до вищої. Без знання правил формування спеціальної мови інформаційного суспільства, особливо її соціокультурних аспектів, не можуть існувати в окремій країні державність, національність, культура, релігія тощо. Адже освічена та цілеспрямована людина завжди буде прагнути до пошуку необхідної інформації, потребуватиме захисту від її потоків або шляхів проникнення до її суті. В іншому випадку людина сприймає надану масовій аудиторії інформацію як єдину реальність, зумовлену зовнішніми обставинами, та підкоряється її впливу шляхом регулювання своєї поведінки, що не робить людину повноцінним громадянином. Адже «неграмотна, необізнана, некультурна людина в сучасному суспільстві приречена на жалюгідне існування через відсутність особистої громадянської позиції» [3, с. 4]. Як слушно помітила О. Суший, «трансформаційні процеси, що їх випробовує на собі українська держава, поширюють свій вплив на дедалі нові сфери суспільного життя. Але чи не найбільшого впливу зазнає від трансформації свідомість людини». Дослідниця погоджується, що «потребують суттєвого концептуального оновлення усталені уявлення щодо інституційних та соціокультурних перетворень суспільства та держави з урахуванням зміни системоутворюючого чинника як визначального для різновекторного характеру сучасних суспільно-трансформаційних процесів» [6, с. 5].

Така сама інформаційно-комунікаційна ситуація утворюється і в умовах діяльності окремої організації, де спеціальною мовою взаємодії та взаєморозуміння співробітників між собою та із зовнішнім середовищем стає організаційна культура. Саме організаційна культура являє собою своєрідний фільтр, який виокремлює необхідну достовірну інформацію серед її необмеженого потоку. Крім того,

організаційна культура несе в собі синергетичні властивості, які сприяють самоорганізації та саморозвитку соціальних систем через зміну усталеного світогляду та засвоєння нелінійного мислення в процесі вивчення світового порядку з точки зору свободи людського вибору. Вона значно посилює ефект синергії, що реалізується в перевагах цілого порівняно з його частинами.

За цих умов дієвим елементом такого фільтру, як організаційна культура, є місія організації – концептуальні положення, які конкретизують сферу діяльності та її основні принципи, що відображують соціальну настанову організації або ціннісні орієнтири її діяльності. Визначення місії організації зумовлює її стратегію – план дій, який окреслює пріоритетні напрями діяльності для досягнення узгоджених з місією цілей організації, а також необхідні для цього ресурси. Знання місії та стратегії організації забезпечують цілеспрямованість її співробітників, ідентифікують їх зі сферою діяльності та зумовлюють рівень їхньої відповідальності.

Необхідність існування в Україні такого фільтру підтверджують події, які відбулися в останнє десятиліття. Через об'єктивні причини, такі як: низький освітній рівень державних можновладців і повна невизначеність соціальної місії та стратегії держави – країна була відкинута у своєму розвитку на декілька десятиліть назад і поринула в небувало глибокий кризовий стан. Вихід із такого становища один – терміново визначити суто соціальну місію та стратегію України (а не тільки глобальну, яку визначили сучасні правителі) та за допомогою освітян донести їх до кожного громадянина, незалежно від віку. А місія української держави – це стабільність існування громадянського суспільства як соціальної системи, цілісність її компонентів, координація й узгодження дій усіх складових частин соціальної системи та, нарешті, фактична реалізація конституційного положення України щодо забезпечення її найвищої цінності – людини-громадянина. Така місія зумовлює єдину правильну державну стратегію – багатовекторний розвиток, який сприятиме розбудові заможної та нейтральної країни, що поверне до себе всіх своїх громадян-жебраків і буде привабливою для іноземців. Тільки покоління, яке засвоїть мову інформаційного суспільства та матиме відповідний фільтр (соціальну місію та стратегію розвитку країни – ціннісні орієнтири життєдіяльності), зможе подолати всі труднощі та зробити Україну сильною і фактично незалежною. Для цього в країні існують усі умови та ресурси, а головне – людський капітал, який останнім часом зменшується унаслідок того, що найкращі спеціалісти емігрують у прогресивні та успішні країни.

Реалізація вищесказаного передбачає на першому етапі визначення чітких напрямів розвитку системного освітнього потенціалу для формування відповідного соціокультурного рівня інформаційного суспільства. Маргарет Тетчер писала, що «простого дотримання закону громадянами вільної країни недостатньо: неохоче підкоряння – ненадійна, нерідко ламка основа вільного суспільства. Вільні люди мають володіти чеснотами, які роблять свободу можливою. Вони повинні поводитися так, щоб життя продовжувалося без надмірного втручання держави. Вони мають думати та діяти самостійно, а також брати на себе відповідальність. Кожна людина повинна бути особистістю, індивідуальністю в повному значенні слова», щоб «не допустити зловживання владою» [7, с. 500].

Відповідно до цього і в контексті децентралізації державної влади освітянські реформи варто розпочати з вищої школи. Рівень магістерської підготовки має забезпечувати необхідні знання та практичні вміння з упровадження та подальшої підтримки організаційної культури в усіх галузях діяльності людей. Це дасть змогу у відносно короткі терміни підвищити соціокультурний рівень владного прошарку суспільства, який у подальшому буде здатний впливати на формування масової культури громадянського суспільства. Без такого кроку держави становлення

публічного управління в Україні не може бути успішним, тому що мовою інформаційного суспільства та інформаційними фільтрами влада всіх рівнів має володіти обов'язково. Перші кроки в цьому напрямі зробив викладацький колектив Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова, який розробив навчальний курс «Організаційна культура публічного управління» і підручник «Організаційна культура публічного управління» [1] для магістрів за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування».

Основам організаційної культури невідкладно слід навчати і випускників середніх шкіл, гімназій, ліцеїв та коледжів – майбутніх провідних фахівців у різних галузях. Це також сприятиме прискоренню процесу підвищення соціокультурного рівня інформаційного суспільства України та реалізації її сталого розвитку. Згідно з ідеєю сталого розвитку країн усього світу, оприлюдненою у вересні 2015 р. в межах 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у 17-ти цілях розвитку тисячоліття, однією із пріоритетних цілей є забезпечення всеохопної і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх. Змістовно ідея сталого розвитку зосереджена на гармонійному та збалансованому розвитку людства і середовища його існування, які забезпечуються відповідним рівнем освіти та культури людей.

Першими кроками до досягнення цілей сталого розвитку XXI тисячоліття в Україні стане виконання Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженої Указом Президента України від 12 січня 2015 р., Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. і Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р., затвердженої Указом Президента України від 25 червня 2013 р.

Отже, червоною ниткою через усі програми виховної та навчальної роботи освітян у закладах усіх акредитаційних рівнів (починаючи з дошкільних) мають пройти засади сталого розвитку територій України, організаційної культури та демократичного управління життєдіяльністю країни. Це єдиний шлях до формування інформаційного суспільства та освіти громадян як суб'єктів «солідаристичної» цивілізації (за О. Оболенським – це спільність поглядів, інтересів, цілей і відповідальності).

Реформами в освітній галузі Україна вже ініціювала перехід суспільства від пасивного засвоєння знань до активного їх пошуку, практичного осмислення та реалізації з позицій стратегічного і глобального мислення. Попри численну критику, в освітню практику поступово впроваджується і ноосферна теорія, спрямована на революційний прорив у розвитку людської особистості через «наукову думку, працю та соціальну організацію людства як основні енергії, які перетворюють біосферу на ноосферу і забезпечують ноосферний розвиток» [4]. Наприклад, учні Харківського національного університету ім. В. М. Каразіна взяли участь у розробці навчального посібника «Ноосферна освіта – ключ до здоров'я», який узагальнює ноосферні педагогічні підходи до навчального процесу, що суттєво поліпшують здоров'я учнів та вчителів, а також підвищують успішність навчання, мотивацію до нього, розвивають творче мислення та спрямовують його на користь природи та людини.

У Рамковому проєкті ЮНЕСКО щодо Міжнародної програми виконання освіти для сталого розвитку територій підсумовано таке: «міжнародна спільнота глибоко переконана, що нині, використовуючи освіту, потрібно виховувати цінності, поведінку та способи життя, необхідні для сталого майбутнього. Освіта для сталого розвитку сприймається як процес опанування підходів до прийняття рішень, спрямованих на сталий розвиток економіки, розв'язання екологічних проблем та забезпечення добробуту громад. Розбудова і зміцнення потенціалу для мислення, спрямованого в майбутнє, і є ключовим завданням освіти» [5].

Дуже повільно, але все ж таки в Україні відбувається впровадження принципів

сталості та демократизації в управлінні, налагодження діалогу із зацікавленими групами населення в процесі вивчення та розв'язання місцевих проблем, підвищення активності громадян, особливо молодого покоління, тощо. Реформування освітньої галузі загалом і вищої школи зокрема покликано значно прискорити ці процеси шляхом підвищення насамперед соціокультурного рівня майбутніх управлінців і, як результат, масової культури. Адже саме масова культура є індикатором розвитку сучасного інформаційного суспільства, ключовим показником національної, культурної та релігійної незалежності, які в сучасних умовах глобальних змін завжди будуть під загрозою.

За цих умов вирішальною видається проблема спеціальної освіти в Україні національної еліти, яка потребує не епізодичного, а системного та комплексного підходів. Революційний підхід до формування управлінської еліти, що практикується в останні роки, не повинен мати місце. Натомість має прийти ретельний та максимально прозорий відбір кандидатів на посади в уряд, судійський та антикорупційний корпуси тощо за наявності українського громадянства, управлінської освіти (публічне управління), певного досвіду і прогресивних досягнень в управлінні, особистісних та лідерських якостей, а також за умови вікового обмеження до 50-ти років, яке виключає стажування в минулому за радянських часів. Для цього на базі Національної академії державного управління при Президентові України варто створити єдину елітарну школу або елітарний університет, який прийматиме на навчання людей достойних і рекомендованих громадами за особливі заслуги перед ними та буде доносити до них «мистецтво управління» (за М. Тетчер). Кумівству, сімейним зв'язкам та олігархату в українській владі настав час покласти край, а управління будь-якою галуззю без спеціальної освіти має стати просто неможливим. Ентузіазм і патріотизм повинні стати додатками до професіоналізму та компетентності, а не навпаки.

Тільки такі заходи можуть забезпечити впровадження соціокультурних засад у публічному управлінні та необхідний соціокультурний рівень розвитку інформаційного суспільства в Україні, які зможуть урівноважити глобальні та національні вектори культурного розвитку, а також гармонізувати соціокультурні тенденції стабільності та змін у країні.

Таким чином, виклики нашого глобального сьогодення ставлять перед Україною безліч стратегічно важливих завдань на шляху до розбудови інформаційного суспільства в умовах становлення солідаристичної цивілізації. Вирішення цих завдань видається неможливим без освітніх реформ, які мають охоплювати соціокультурний аспект формування інформаційного суспільства. Для їхньої реалізації життєво важливо оприлюднити українські ціннісні орієнтири, відображені в соціально-політичній місії української держави та відповідній їй стратегії (а не посилатися у вищезгаданих стратегічних розробках тільки на європейські цінності).

Перспективи подальших досліджень озвученої проблематики можуть бути пов'язані з просвітницькою соціокультурною діяльністю серед населення України.

Список використаних джерел / List of references

1. **Бабаєв В. М.** Організаційна культура публічного управління : підручник / В. М. Бабаєв, С. О. Гайдученко. – Харків : Мадрид, 2017. – 154 с. [Babaiev V. M. Orhanizatsiina kultura publicлноho upravlinnia : pidruchnyk / V. M. Babaiev, S. O. Haiduchenko. – Kharkiv : Madryd, 2017. – 154 s.].

2. **Белл Д.** Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования : пер. с англ. / Д. Белл. – М. : Academia, 1999. – 956 с. [Bell D. Gryaduschee postindustrialnoe obschestvo. Opyt sotsialnogo prognozirovaniya : per. s angl. / D. Bell. – M. : Academia, 1999. – 956 s.].

3. **Гайдученко С. О.** Організаційна культура у контексті публічного управління : монографія / С. О. Гайдученко. – Харків : Мадрид, 2016. – 344 с. [Haiduchenko S. O. Orhanizatsiina kultura u konteksti publicлноho upravlinnia : monohrafiia / S. O. Haiduchenko. – Kharkiv : Madryd, 2016. – 344 s.].

4. **Гончаренко М. С.** Ноосферное образование – ключ к здоровью / М. С. Гончаренко, Н. В. Маслова, Н. Г. Куликова. – М. : Ин-т холодинамики, 2011. – 124 с. [Goncharenko M. S. Noosfernoe obrazovanie – klyuch k zdorovyu / M. S. Goncharenko, N. V. Maslova, N. G. Kulikova. – М. : In-t holodinamiki, 2011. – 124 s.].

5. **Міжнародний інститут сталого розвитку.** – Режим доступу : <http://www.iisd.ca/linkages/topics/csd> [Mizhnarodnyi instytut staloho rozvytku. – Rezhym dostupu : <http://www.iisd.ca/linkages/topics/csd>].

6. **Суший О. В.** Психосоціальна культура державного управління : монографія / О. В. Суший ; Нац. акад. держ. упр. – Київ : Світогляд, 2012. – 344 с. [Sushyi O. V. Psykhosotsialna kultura derzhavnoho upravlinnia : monohrafiia / O. V. Sushyi ; Nats. akad. derzh. upr. – Kyiv : Svitohliad, 2012. – 344 s.].

7. **Тэтчер М.** Искусство управления государством: стратегия для меняющегося мира : пер. с англ. / Маргарет Тэтчер. – 4-е изд. – М. : Альпина Паблишер, 2014. – 504 с. [Tetcher M. Iskusstvo upravleniya gosudarstvom: strategiya dlya menyayuschegosya mira : per. s angl. / Margaret Tetcher. – 4-e izd. – М. : Alpina Pablsher, 2014. – 504 s.].

Надійшла до редколегії 28.09.18